

THEOLOGIA BIBLICA

†Bustya Dezső*

A kitaszított és kiválasztott. A gileádbeli Jefte története (Bír 11,1–11.29–40)

A gileádbeli Jefte az Izráelt ítélő bírák között sajátos jelleggel bír. Feladata nagyjából megegyezik az őt megelőző bírákéval, valamint az őt követő Sámsonéval: a választott nép megszabadítása az idegen nyomorgatók hatalmából. Története hidat képez két király fellépése és uralkodása között. A Bír 9. fejezete Abimelek szerencsétlen királyságkísérletéről szól, míg egy pár nemzedékkal később az Isten szíve szerinti királyról, a pásztorfiúból trónra emelt Dávidról beszél a krónika.

Az Abimelek–Jefte–Dávid-párhuzamot a *Jubileumi kommentár* is felmutatja. Eszerint Jefte Abimelek ellentéte, viszont Dávidnak pozitív előképe. Jefte bíróvá választása ellentéte Abimelek királlyá választásának, annak ellenére, hogy a két ember életének kezdeti alakulásában hasonlóságokat lehet látni. Abimelek is alacsonyabb sorból származott, akárcsak testvérei, ugyanis Gedeon kánaánita ágyasának volt a fia. Ő is szabadcsapatot gyűjtött maga köré, de nem önvédelemből, mint Jefte, hanem testvérei legyilkolása és az uralom megszerzése érdekében. Abimeleket kánaánita rokonsága választja királlyá, tehát nem Istentől kap elhívást a királyi tisztségre. Jeftét viszont Izráel törzsei választják vezérül, és a választás megerősítése Isten előtt történik. Később Dávid is némileg Jeftével hasonló úton jut uralomra. Dávidot is elűzik, s így sorsa hosszú ideig tartó bujdosás, és önvédelemből kényszerül gerillaéletmódra. De nem ő ragadja magához a hatalmat, hanem Isten hívja el: Sámuel még üldöztetése és bujdosása előtt keni fel királlyá, s így lesz Istentől rendelt király Izráel felett. Jefte és Dávid

* Dr. Bustya Dezső (Erdőszentgyörgy, 1935. febr. 2. – Marosvásárhely 2019. júl. 29.) lelkipásztor a Kolozsvári Református Teológián végezte teológiai tanulmányait (1955–1959), ahol az első lelkészképzés vizsga letétele után egy évig volt ifjúsági felügyelő (szenior). Lelkipásztori szolgálatának állomásai: Ludastelep (1960–1965), Vízakna (1965–1975), Marosvásárhely-alsóvárosi Református Egyházközség (1975–1995), ahol új gyülekezeti központ kialakításán munkálkodott. 1994-ben egyházkerületi főjegyzővé választották, 1995-től a kolozsvári Bethlen Kata Diakóniai Központ igazgatójaként s ezzel együtt egyházkerületi diakóniai előadóként is ténykedett. Doktori címet 1992-ben szerzett a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézetben a *Jób könyve a bölcsességirodalmi etika keretében* című tézisével. Oktatott a kolozsvári Református Tanárképző Karon, a Református Diakonisszaképző Főiskolán és a marosvásárhelyi Kántor-Tanítóképző Főiskolán. 1990. március 15-én elindította az *Üzenet* című gyülekezeti lapot, 1997-től 2000-ig ő volt a *Református Szemle* felelős szerkesztője.

kiválasztásában, illetve elhívásában az a közös, hogy mindketten elnyerik Isten, ugyanakkor Izráel népének bizalmát is.¹

Jefte történetében a bibliaolvasó több botránkoztató ténnyel szembesül. Az első Jefte származása. Lehet-e karizmatikus vezető egy parázna asszony fia? Hogyan lehet egy övéitől eltaszított személy hőssé magasztosult vezérré a veszedelem idején? A harcba induló Jefte miért akarja lekötelezni Istent egy könnyelműen tett fogadalommal, s amikor győztesen tért haza, vajon tényleg emberáldozatra volt képes, és feláldozta egyetlen leányát? Vagy pedig „csupán” élő áldozatként szentelte oda Istennek egész életére? Ezekre a kérdésekre szeretnénk választ adni ebben a tanulmányban.

Szövegértelmezés

1–2. vers. A gileádbeli Jefte (יֵפֶתֶחַ הַגִּלְעָדִי) atyját Gileádnak (גִּלְעָד – 11,2) hívták.² Bizonyos, hogy Gád törzsből származott, mint atya egész nemzetsége. Gondot okozhat, hogy Gileád itt kettős értelemben szerepel, ugyanis lehet egy bizonyos földrajzi terület neve és személynév is. Ha a személynévet tekintjük elsődlegesnek, akkor a 4Móz 26,28–29 versekből nyerünk tájékoztatást: *József fiai nemzetségük szerint ezek voltak: Manassé és Efraim. Manassé fiai: Mákirtól való a mákiri nemzetség. Mákir nemzette Gileádot. Gileádtól való a gileádi nemzetség.* Eszerint Gileád tulajdonképpen József pátriárka dédunokája. Amikor pedig sor kerül Kánaán földjének felosztására, arról értesülünk, hogy *Mákirknak, Manassé elsőszülöttjének, Gileád apjának Gileád és Básán jutott, mert harcos ember volt* (Józs 17,1). Ennek alapján úgy tűnik, hogy a vidék neve az elsődleges, s így birtokosa is arról kapja a nevét.³ A *Bibliai nevek és fogalmak* szerint a Gileád név mögött a következő jelentés sejthető: „szirtes, szakadékos vidék, a tanúbizonyosság kőrakása”.⁴

„Izráel a Jordántól keletre esik, és a Genezáret-tó déli partjától a Holt-tenger északi csüskéig terjedt, keleten pedig a sivatagig. Mózes idejében sűrű erdő borította, és jó legelők is voltak ott. Az 1Móz 31,21.23. szerint a hosszú távollét után hazatérő Jákób a Gileád hegysége felé tartott, majd ott ütötte fel a sátorát. Gileád egyébként igen híres volt balzsamolajáról (Jer 8,22; 46,11), amelyet

¹ Kocsis Elemér: A Bírák könyve magyarázata. In: Aranyos Zoltán – Bakos Lajos – Bartha Tibor et al.: *A Szentírás magyarázata. Jubileumi Kommentár.* Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest 1976, (393–313) 305.

² A גִּלְעָד név magyarázatához ld. az 1Móz 31,46–48-at: *Majd ezt mondta Jákób a hozzátartozóinak: Gyűjtsetek köveket! Azok köveket szedtek, csináltak egy kőrakást, és ettek a kőrakásnál. Azután elnevezte azt Lábán Jegar-Száhadútának, Jákób pedig elnevezte Gal-Édnek. Lábán ugyanis ezt mondta: Ez a kőrakás a tanú közöttünk! Ezért nevezik Gal-Édnek [גִּלְעָד קָרָא שְׂמוֹ גִּלְעָד].* Ld. גִּלְעָד szócikk. In: Gesenius, Wilhelm – Buhl, Frants: *Hebräisches und Aramäisches Handwörterbuch über das Alte Testament.* 17. Auflage. Spriger-Verlag, Berlin–Göttingen–Heidelberg 1962, 142.

³ Ez a névadás ahhoz hasonló, mint amit a nemesi címet nyert személyek előneveiben láhatunk. Nem szokatlan, hogy valakit például Erdélyinek hívnak, mert származása szerint is erdélyi.

⁴ Gileád szócikk. In: *Bibliai nevek és fogalmak.* Előszó: Babits Antal. Primo Kiadó – Evangélimi Kiadó, Budapest [1988], 82.

Egyiptomba (1Móz 37,25) és Tíruszba is (Ez 27,17) szállítottak. A gileádbeliek később bálványimádók lettek (Hós 6,8; 12,11); a szíriabeliek legyőzték (2Kir 10,32–34), majd Tiglat-Pilnészér fogságba hurcolta őket (2Kir 15,27–29).⁵

Ezek azonban történetünknel jóval későbbi események.

Jefte neve (יִפְתָּח) a פָּתַח – *megnyit, felnyit, nyilvánosságra hoz* igéből képzett személynév,⁶ amelynek lehetséges jelentései: „Isten kinyitja v. nyissa ki; megnyitó, szabadító, áttörő; keresztültörés, nyílás”.⁷ Lehetséges, hogy hősünk nevezetes csatája és győzelme után kapta ezt a nevet, ugyanis az ókori Keleten általános gyakorlat volt, hogy valaki a jelleme, tettei után kapott nevet, vagy éppen új nevet a régi helyett.

A gileádbeli Jefte erős vitéz (גִּבּוֹר חַיִל) volt, akárcsak a későbbi időben élt szíriai fővezér, Naámán Elizeus próféta idejében (2Kir 5,1). Miután a szerkesztő elmondja, hogy Jefte egy parázna nő fia volt, nem hagy kétséget afelől, hogy őt valóban Gileád nemzette, vagyis nem fogadott fiú. Az apa törvényes, a gyermek születése mégis törvénytelen, mert az anya nem Gileád felesége volt. Izráelben nem számított rendkívüli esetnek, ha valaki – különösen fiatalabb korban vagy megözvegyülve – parázna nővel létesített kapcsolatot (vö. Júda pátriárka kalandját menyével, Támárral, 1Móz 38,16 skk). Gileád tehát fia nemzésekor még fiatal, esetleg ifjú házasság lehetett, s amikor családot alapított, magához veszi a parázna nőtől született gyermekét, s együtt neveli föl a törvényes feleségétől később született gyermekekkel.

Később Gileád törvényes felesége is szült fiaikat férjének, s amíg azok kiskorúak voltak, nem tettek különbséget köztük, a vértestvérek és a féltestvéruk között. De idővel bizonyára megismerhették az izraeli jogrendet, amely szerint az elsőszülött többet örököl az utána született testvéreknél, és ugyanekkor szerezhetek tudomást arról is, hogy Jefte „más asszony fia”. Ezért kimondják az atyafiságot megtagadó ítéletet: *Nem kapsz örökséget atyánk házából, mert más asszony fia vagy.* Ezzel Jefte elűzték az otthonukból. A szövegösszefüggésből később kiderül, hogy a testvérek, akik Jefte elűzték, részint féltestvérei, részben pedig törzsi testvérei (vö. Gileád vénei – 8. v.) voltak.⁸

3. vers. Itt Jefte úgy jelenik meg, mint aki már „erős vitéz”. Miután elmeneült testvérei elől, Tób földjén telepedett le. Ez a vidék Szíriában, Gileádtól északkeletre feküdt. A földrajzi név arra utal, hogy jó, hasznos, termékeny föld lehetett. A száműzött nem marad egyedül: gyülevész népség verődik köré, akikkel együtt portyázott. Tób földjén, Básán körül az ott lakó izraeliták szüntelenül harcban állottak ellenségeikkel. Olyan modern feltevéssel is találkozunk, amely

⁵ Gileád szócikk. In: *Bibliai nevek és fogalmak*, 82.

⁶ Ld. פָּתַח szócikk. In: Gesenius, Wilhelm – Buhl, Frants: *i. m.* 667.

⁷ Ld. Jefte szócikk. In: *Bibliai nevek és fogalmak*, 117.

⁸ Ld. 11,8-hoz fűzött jegyzetet. In: *Magyarázatos Károli Biblia. Azaaz: Istennek az Ószövetségben és Újszövetségben adott kijelentése magyarázó jegyzetekkel.* Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, Budapest 1996, 299.

szerint Jefte „egyfajta zsidó Robin Hood lett”⁹ Tób földjén, és a kitzasítottak csapatának élén amolyan önkéntes rendőri vagy még inkább őrző-védő szolgálatot végzett. Fizetség ellenében megvédte az izraelitákat a kánaániták túlkapásaitól és támadásaitól. Egyébként Dávid is pontosan ezt tette, amikor elmenekült Saul elől.

4. vers. Az ammóniak vagy ammoniták rövidesen harcot kezdtek Izráel ellen. Ők a Sodomából elmenekült Lót leányának fiától, Ammontól származó nomád népet alkották. Lakóterületük Moábtól északkeletre feküdt, az Arnón és a Jabbók folyók között, fővárosuk Rabat-Ammon. Hevesvérű, harcos nép volt, és folytonosan ellenséges viszonyban álltak Izráellel. Főistenük Milkom vagy Molok, aki azonos a főníciaiak Molokjával.¹⁰

5–6 vers. Amikor elkezdődik a harc az ammóniakkal, a fenyegetett Gileád lakói küldöttséget menesztenek Tób földjére. Miután Jefte a harcokban edzett vitéz férfiúvá érett, Gileád vénei arra gondolnak, hogy ő lehetne a legalkalmasabb fővezér. Most teljesen megfélelkeznek arról, hogy nem sokkal azelőtt éppen miattuk lett Jefte kitzasítottá és pusztai lakossá. A Jeftét hazahívó és hadviselésre felszólító üzenetük így hangzik: *Jöjj, légy a vezérünk* (וְהָיִיתָ לָנוּ לְקַצֵּין), *és harcoljunk az ammóniak ellen!* A קַצֵּין jelentése *bíró*, hivatali méltóság, hatósági személy, hadvezér; *fejedelem*.¹¹ A nagy veszedelem miatt a gileáditák mindent megígérnek a kitzasítottaknak.

7. vers. Jefte válasza jogos és indokolt: *Hiszen ti gyűlöltök engem, és kiűztetek apám házából! Miért jösztek most hozzám, amikor bajban vagytok?* Úgy tűnik, hogy amikor Izráel nagy bajban van, a kitzasítottokhoz, kitagadottokhoz folyamodik segítségért.

8. vers. Gileád vénei nem felelnek a múltra vonatkozó kérdésre, de ígéretet tesznek arra, hogy amennyiben Jefte elfogadja a vezérséget, és harcolni fog az ammóniak ellen, a háború után ő lesz Gileád egész lakosságának a *feje* – ראש, vagyis *előljáró, főnök, vezér*.¹² A ראש és a קַצֵּין együtt a legfőbb politikai előljárót is jelenti.

9–11. vers. Jefte elmondja saját feltételét: *Ha visszavisztek engem, hogy harcoljak az ammóniak ellen, és ha az ÚR hatalmamba adja őket, akkor én akarok lenni a vezetőtok.* (9. v.) Gileád vénei ráállnak, és mindent megígérnek. Jefte elmegy a vénekkal, és a nép fejé és vezérré teszi őt. Ezzel Gileád lakói tulajdonképpen meghívják Jeftét állandó uralkodójuknak. Az esemény itt előremutat a királyság beállításának kezdetére. Ezután *Jefte pedig mindezt elmondta az ÚR színe*

⁹ Vö. Inrig, Gary: *Isten karja messzebb ér...* Evangéliumi Kiadó, Stuttgart 1988, 185.

¹⁰ Nagy Antal: Molok. In: Bartha Tibor (szerk.): *Keresztény bibliai lexikon*. I. kötet. A Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, Budapest 1995, 226.

¹¹ Ld. קַצֵּין szócikk. In: Gesenius, Wilhelm – Buhl, Frants: *i. m.* 721. A Pollák, Kaim: *Héber-magyar teljes szótár*. Budapest 1881 szerint: *úr, vezér, parancsnok; fejedelem*.

¹² Ld. ראש szócikk. In: Gesenius, Wilhelm – Buhl, Frants: *i. m.* (737–738) 737.

előtt Micpában (11. v.). A Jordán keleti vidékén fekvő Micpa akkoriban az izráeli hadak gyülekezési helye volt (vö. Bír 10,17), ahol JHVH egyik szentélye állott. Tehát a gileádi vének és Jefte szövetségkötését egy szent helyen, JHVH szentélyében pecsételik meg.¹³

Jefte ammóniakkal folytatott tárgyalását (12–28. v.) figyelmen kívül hagyjuk, mivel ez nem tartozik e tanulmány tárgyához, így a szövegértelmezést fogadalmának és győzelmének történetével folytatjuk (29–40 v.).

29. *vers.* Mivel az ammóniak királyával folytatott diplomáciai tárgyalás eredménytelennek bizonyul, Jefte hadba száll az ellenséggel. Ennek viszont fontos előfeltétele az, hogy *az UR lelke szállt Jefte-re*. A יהוה ריח jelentős tényező majdnem minden Istentől elválasztott személy életében (lásd például Sámson történetét – Bír 14,6.19; 15,14; Saullal kapcsolatban pedig az 1Sám 10,6-ot). A kiválasztottak a Lélek erejével viszik végbe Isten harcait.

30–31. *vers.* Jefte fogadalma. A fogadalomtétel nem idegen Izráelben. Többek között gondolhatunk Jákób Bételben tett fogadalmára (1Móz 28,20 skk; 31,13). A bevezetés mintha Jefte kishitűségére vallana: *Ha valóban kezembe adod az ammóniakat...* (30. v.) Nem bízik önmagában a harc kimenetelét illetőleg. Hasonló esetben Gedeon jelt kért és kapott az Istentől (Bír 6,36–40). Ezért Jefte fogadalma megdöbbenítő: Isten segítségének kérése helyett fogadalmat tesz, hogy Isten „lekötelezése” által előre biztosítsa a sikert. A győzelem reményében, vagy a balserencsétől miatti félelmében ajánl fel valami értékeset, amely akár emberi élet is lehet. Úgy véli, hogy ezáltal nyeri meg Isten jóakarátát és segítségét. Kétségtelen, hogy itt pogány felfogással van dolgunk, de a történet szempontjából nem ez a leglényegesebb. Ugyanis azt ígéri (30. v.), hogy amikor győztesen hazatér, bármi jön ki elébe háza ajtaján (הַיּוֹצֵא אֶשֶׁר יֵצֵא מִדֶּלְתֵי בֵּיתִי לְתִי בְּשׁוּבִי), *az URé lesz az*, és feláldozza neki égőáldozatul (וְהֵעִילְתִּיהוּ עֹלָה).

A **הַיּוֹצֵא אֶשֶׁר יֵצֵא** többféleképpen fordítható. Betű szerint: a kijövő; amely vagy aki kijön. Azt a Rev. Károli-szövegben így olvashatjuk: *...valami kijövőnd*. Ez azt sugallja, hogy egy állatra lehet gondolni. A magyarázatos Bibliában ez áll: *bármi jön ki élelem...*, amely nem zárja ki, hogy Jefte esetleg emberre, talán házi cselédre, rabszolgára is gondolhatott. Ezt látszik igazolni a *bázam ajtaján* határozói bővítmény is a **קָרָא** II. (*szeembe menni, találkozni*) ige infinitivus constructusával. Kecskeméthy István fordításában a *bárki jó ki, aki bázam ajtajából előmbe jön...* egyértelműen emberre vonatkozik.¹⁴

Más fordítók és értelmezők úgy oldják föl ezt, hogy Kánaán lakóinál az emberi lakás Jefte korában még nem különült el úgy az állatok szállásától, ahogyan

¹³ Micpa, illetve Mispa városához vö. Aharoni, Yohanan: *The Land of the Bible*. The Westminster Press, Philadelphia 1979.

¹⁴ Ugyanilyen értelmű fordítást olvashatunk a 2014-es revideált új fordításban is: *bárki is jön ki élelem*.

az későbbi időkben történt. Primitív népeknél még ma is előfordul, hogy az apórojszág, a juh vagy kecske ugyanazon fedél alatt él, mint a család.

Joggal feltételezhető, hogy bármily hiányos vallási ismerettel bírt is Jefte, idegenkedett az emberáldozat pogány szokásától. Amennyiben atya házában elbeszéltek az ősatyák történeteit, úgy bizonyára tudott az 1Móz 22-ben leírt isteni próbatételről, amikor Isten végül nem követelte Izsák égőáldozatként való halálra adását, csupán Ábrahám hitét és engedelmességét tette próbára. Az עולה tulajdonképpen égőáldozatot jelent, s ennek bemutatása általánosan elterjedt volt a bírák korában. De maga a szó már kizárja az emberáldozat gondolatát, amint ezt már a régi kommentárok is így magyarázzák.¹⁵

32–33. vers. Itt az ütközet leírását olvashatjuk. Aróer Gád törzsi birtokán feküdt, közel az ammonita fővároshoz, Rabbat-Ammonhoz (4Móz 32,34; Józs 13,15). Minnit már kimondottan ammonita város (Bír 11,33), ahonnan Ez 27,17 szerint búzát szállítottak Tíruszba.¹⁶ Ábel-Kerámin („szőlőskertek ligete”) a Jordántól keletre fekvő ammonita falu volt. A harc végén, amint azt Kecskeméthy István fordítja, az ammóniak megaláztattak Ammon fiai Izráel fiai előtt (33. v.). Az elbeszélő kiemeli, hogy az ÚR adta az ellenséget Jefte kezébe. A vezéré és a népe csak az engedelmes odaszánás volt, a győzelmet maga JHVH aratta.

34. vers. Itt azt látjuk, hogy a szabadcsapattal portyázó vezérnek, Jeftének már állandó lakhelye van Micpában. Bár házasságáról eddig nem kaptunk tájékoztatást, ebből a versből kitűnik, hogy egyetlen leánygyermek volt: csak ez az egyetlen leánya volt, nem volt rajta kívül se fia, se leánya. A győzelem híre megelőzi a győztes hadvezért. Jefte leánya feltehetően nem egyedül megy apja fogadására, hanem a gileádi hajadonokkal együtt körtánccal üdvözli a diadallal hazatérő vezért. A zene és körtánc az öröm kifejezésének eszköze volt a bírák korában. Jefte leányának cselekedete nem egyedülálló az Ótestamentumban. Ehhez hasonló Mirjám éneke a Sás-tengeren történt átkelés után (2Móz 15,20–21), vagy azoknak az asszonyoknak az éneke és körtánca, akik a győztes csatából hazatérő Saul királyt és Dávidot ünnepelek (1Sám 18,6–7).

35. vers. Jefte megdöbbenve tapasztalja könnyelműen tett fogadalmá következményét: amikor fogadalmat tett, nem gondolt arra, hogy éppen egyetlen gyermeke lesz az, aki elsőnek lép ki háza kapuján fogadására. A ruha megszaggatása már az ősatyák idejétől fogva a mély megdöbbenés és gyász kifejezése volt. A megrémült apa szavait leghívebben Kecskeméthy István fordítása adja vissza: בתי הכרע הכרעתני ואף היית בעכרי ואנכי פציתי פי אל־יהוה ולא אוכל לשוב: – Jaj, leányom, nagyon lesújtottál engem, te is azok közé juttattál, akik engem megháborítottak! Hiszen én megnyitottam számat az Úr előtt, és nem fordíthatom vissza! Jefte, a hős most döbben rá, hogy mit ér a győzelem egyetlen élő emberi lélekkel szemben,

¹⁵ Vö. Nowack, O. W.: *Handkommentar zum Alten Testament. Richter-Ruth u. Bücher Samuelis*. IV. Band, 1. Theil. Vandenhoeck und Ruprecht, Göttingen 1902, 107–109.

¹⁶ Aróer és Minnit szócikk. In: *Bibliai nevek és fogalmak*, 18. és 170.

és ha ráadásul ez az egyetlen élő lélek éppen az ő egyetlen leánygyermekéé. Mintha csak ezt mondaná? Én fejn találtam az ellenséget, de *te*, egyetlen gyermekem, szíven találtál engem!

36. vers. Jeftének nem kellett elmagyaráznia fogadalmát, amelyet a harcba indulásakor tett. Leánya kevés szóból is megértette a lényegét. Úgy tűnik, a leendő áldozat nem bánkódik annyira, mint édesapja, akinek teljesítenie kell fogadalmát, és meg kell hoznia azt az áldozatot, hogy fel kell áldoznia egyetlen leányát, hanem mintha még maga biztatná a fogadalom teljesítésére: *Apám, ha szavadat adtad az Úrnak, tedd velem azt, amit kimondtál! Hiszen megengedte az ÚR, hogy bosszút állj ellenségeiden, az ammóniakon.* Nem a maga eljövendő sorsára gondol, hanem hálás azért, hogy az Isten lehetségessé tette a győzelmet. Ez a leány valóban ártatlan, tiszta lélek, aki többre tartja népe megmenekülését a saját életénél. Míg apját a hősi lelkület, őt magát a csendes, áldozatkész és nemes természet jellemzi.

37. vers. A leány ilyen okkal kéri apját, hogy adjon neki két hónapnyi türelmi időt az általa tett fogadalom teljesítéséig: ... *hadd menjek el a hegyek közé elsiratni leányságomat (וְאֶבְכָה עַל-בְּתוּלִי) barátnőimmal!* A leány tulajdonképpen nem az életét, hanem a szüzességét (בְּתוּלִים – leányság, hajadonság, szüzesség) elsiratni vonul el a hegyekbe. A kifejezés már önmagában véve kizárja a leány égőáldozatként való feláldozását. Ez azonban mégis áldozat marad, mivel Izráelben egy nőnek gyermektelenül maradni nagy szégyent, valóságos tragédiát jelentett.

38–39. vers. Az apa elengedi leányát, aki valóban a hegyek közé vonul barátnőivel, hogy örökös leánysága fölött keseregjen azokkal együtt. Két hónap után visszatért apjához, aki *megettette vele azt, amit megfogadott* (38. v.), az Úrnak szentelte őt. Byron szerint a leány mosolyogva halt meg.

Itt nem jelenik meg angyal, mint Ábrahám esetében, aki megfogná az apa kezét, hogy visszatartsa a rettentő cselekedetétől. A magyarázók egy része arra az értelmezésre hajlik, hogy Jefte feláldozta egyetlen gyermekét.¹⁷ Ennek azonban ellentmond a szöveg kiegészítése: *A leány nem élt férfival* (Kecskeméthy fordításában: ... *és ő nem ismert férfit.* 39. v.). Tehát a könyv szerzője/szerkesztője itt is arra utal: a leány azon kesereg, hogy nem élhet a rendeltetése szerint, vagyis nem lehet asszonnyá, és nem szülhet gyermekeket.

40. vers. A történet befejezése egy izráéli ünnep eredetét mutatja fel. Izráel leányai évente a hegyekbe vonulnak négy napra, *és megéneklék a gileádi Jefte leányát*, amely azt jelenthette, hogy balladaszerűen előadták az örök szüzességre felajánlott leány történetét.¹⁸

¹⁷ Ld. pl. Kocsis Elemér: *A Bírák könyve magyarázata*, 306.

¹⁸ „Az a szokás, amit itt Jefte leányának feláldozása indokol, valószínűleg egy még régebbi, Izráel letelepedése előtti kultikus hagyományt őriz: egy kánaáni anyaissten tisztelőre szüzet áldoztak, hogy az egész nép számára a házasetel termékenységéért könyörögjenek. A történet jelenlegi összefüggésében Jefte engedelmességét emeli ki, aki tartja magát fogadalmához, és oda-

Kortörténeti, teológiai és exegetikai összefüggések

1.

Az ótestamentumi kánonon belül a Bírák könyve az úgynevezett „korai próféták” iratgyűjteményhez tartozik, és az Izráel néppé formálódása (kiszabadulás Egyiptomból, Sínai-hegyi törvényadás, honfoglalás) és a királyság intézményének beállítása közötti korszak történeti emlékeit idézi fel. Ezek különösen zivatáros idők voltak, amelyeket anakronizmussal Izráel „sötét közepkorának” is nevezhetnénk. Izráel kis népe ekkor még laza, inkább csak veszélyhelyzetekben, a szomszédságukban élő más népek ellen vívott harcaikban érvényesülő törzsi szövetségben álltak egymással.

Míg Mózes és Józsué Izráel törzseinek megkérdőjelezhetetlen karizmatikus vezetői voltak, addig a bírák korában nem beszélhetünk ilyen egyetemesen elismert vezérekről. Ugyanis e kor vezérei, a „bírák” alkalmi elhívásban, megbízásban részesültek, akik békeidőben „ítélték” a törzseket, és ugyanazon időben párhuzamosan is működhetett egy-egy bíró a különböző törzsek területén. Tehát e korszak idői behatárolása nem lehetséges, sőt helytelen olyan módon, hogy összeadjuk a sorban következő bírók szolgálati idejét.

A „bírák” cím gyakorlatilag nem is fordul elő a könyv elbeszéléseiben, viszont elég gyakran fordul elő benne az שֹׁפֵט ige a vezérek, hősök cselekedeteinek a minősítésére, amely nemcsak azt fejezi ki, hogy valaki *ítéletet mond ki, igazságot szolgáltat*, hanem azt is, hogy ezt a jogszolgáltatást egy uralkodó végzi, mert ez az ő sajátos feladatköre.¹⁹ Sőt a שֹׁפֵט ige elsősorban a *parancsolni, uralkodni* értelemmel bír.²⁰

Egy másik ige, a יָשַׁע különböző előfordulásai azoknak a személyiségét minősítik, akiket mi ugyancsak bíráknak nevezünk, holott inkább *szabadítóknak, megmentőknak* kellene őket neveznünk (3,31 – Sámgár; Gedeon – 6,15; Tóla – 10,1). Jefte története tulajdonképpen kettéosztja a *bírák* (שֹׁפֵט) és *szabadítók* felsorolását, miután arra mutat, hogy miként lehet áttérni a bíró személyéről a szabadítóéra (מוֹשִׁיעַ), ugyanis Jefte mindkettő volt (előtte inkább csak Otniel és Ehud minősülnek szabadítóknak (vö. מוֹשִׁיעַ – 3,9.15).

2.

Feltétlenül szólnunk kell könyvünk teológiai keretéről, amely az egészet döntően jellemzi. Elbeszéléseiből egy bizonyos „vallási logika”, körkörösen ismétlődő eseménysor bontakozik ki, mégpedig négy témakörben: a) bűn; b) büntetés;

adja a számára legkedvesebbet Istennek (vö. Ábrahám 1Móz 22.)” Ld. a 11,40-hez fűzött magyarázatot. In: *Magyarázatos Károli Biblia*, 1996, 300.

¹⁹ Ld. שֹׁפֵט szócikk. In: Gesenius, Wilhelm – Buhl, Frants: *i. m.* 586–587.

²⁰ Richter, W.: Zu den „Richtern Israel“. In: *Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft* 77. (1965), 40–71.

c) a nép bűnbánata és d) a szabadító eljövetele. Izrael törzsei mindegyre kísértésbe esnek: eltanulják a körülöttük élő népek pogány szokásait, amelyek utálatosak az Isten előtt: bálványokat imádnak. Ez az első fázis, amelyet a büntetés követ: Isten megengedi, hogy valamely szomszédos nép, a midiániták, a moábiták, az ammoniták, a filiszteusok nyomják el Izrael egészét vagy pedig a törzsek egy részét. Büntetésük az lesz, hogy JHVH kiszolgáltatja népét az idegeneknek. A harmadik fázisban a nép vagy a néptörzs rádöbben gonoszságára, és bűnbánatot gyakorol. Az elnyomás miatt Istenhez kiált, hozzá fordul szabadításért. Az utolsó, negyedik fázisban Isten megkönyörül népén, szabadítót, mentőt ajándékoz neki. Ez a tulajdonképpeni bíró, aki aztán győztes harcot vív az ellenséggel, s a kiharcolt béke után még évekig „ítéli Izraelt”, illetve annak egy törzsét vagy bizonyos törzseit.

Itt egy olyan teológiai felfogással szembesülünk, amelyet utólag illesztettek a történetekhez, és amely egész Izraelre vonatkozott, noha ez a keret nem mindig felel meg annak, amit a könyv történeteiből tudunk meg. Ez a teológiai szemlélet nyilván a deuteronomiumi szerkesztő munkája.

Az ószövetségi bibliatudomány Izrael történetét „pártos történetírásnak” nevezi. A deuteronomikus történeti mű, vagyis Józsuéától a Királyok második könyvéig terjedő iratgyűjtemény úgy ad elő mindent, hogy abból Izrael sokszoros eltántorodásával, hűtlenségével szemben Isten kegyelme, szövetségi hűsége legyen nyilvánvalóvá. A bűn nem maradhat büntetés nélkül. De amikor a vétkező megtér, Isten újra hozzá fordul, és a bűnét megbánó vétkes kegyelmet, szabadulást nyer.

W. Richter szerint a Bírák könyvének alapja egy Kr. e. a 9. században keletkezett északizraelita eredetű *Szabadítók könyve* lehetett, amelyet kétszer is átdolgoztak a Deuteronomium szellemében, és Kr. e. 578 után vették be a deuteronomikus történeti műbe. Jefte és Sámson történetét, valamint a bírák listáját később vették fel a szövegbe, s jórészt őket tekintve példánaknak értelmezték bírakként a törzsi hősöket. A „bírák” gyakran a vének képviselői egy város vagy terület civil közigazgatásának vagy jogszolgáltatásának az ügyében.²¹ U. Becker viszont azt a nézetet képviseli, hogy a bírák kora a királyság korának ideális ellenképe, s ez határozza meg mindazt, amit a szerző/szerkesztő elénk ad benne.²²

Ebbe a keretbe helyezhető el a gileádi Jefte, az emberektől kitaszított, de Isten által kiválasztott férfi története. A Bírák könyvében fellelhető történetek közül nincs egy sem, amely a Jeftééhez hasonlítana. Személye, története annyira foglalkoztatta a magyarázókat, hogy számos zsidó és keresztyén értelmezést, kommentárt írtak hozzá. Ezenkívül több irodalmárt is megihletett, többek között olyan nagyokat is, mint Alfred Tennyson (*A Dream of Fair Women*) és George

²¹ Ld. Richter, W.: *i. m.* 40–71.

²² Becker, U.: *Richterzeit und Königtum. Redaktionsgeschichtliche Studien zum Richterbuch*. Beihefte zur Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft 192. W. de Gruyter, Berlin–New York 1990.

Byron (*Jephthab's Daughter*). A zenében pedig jelentős alkotásnak számít Georg Friedrich Händel *Jephtach* című háromrészes oratóriuma.

3.

Jefte egy ideig gondtalanul élt testvérei társaságában, később kivaszított lesz, majd pedig a nép nagy próbáltatása idején az Úr kiválasztott harcosának bizonyul. Így élete három egyenlőtlen szakaszból áll. Egy kicsit hasonlít Mózes életéhez, de Mózesnél a 120 esztendő három egyenlő szakaszra oszlik: 40 éven át herceg a fáraó udvarában, ezután 40 évig pusztai pásztor, az utolsó 40 évben pedig Istentől rendelt szabadító, aki kihozza népét Egyiptomból, és elvezeti azt Kánaán határáig.

Isten választottainál már a születési körülmények is különböznek más emberek világrajövetelétől. Jefte származásához leginkább Izmael története áll közel: mindketten „nem akart” fiak. Izmael esetében a gyermektelen Sára – a kor gyakorlatának megfelelően – azzal a céllal adja az ő egyiptomi származású szolgálólányát, Hágárt Ábrahámhoz mellékfeleségül, hogy beteljesedhessék az öröközésre vonatkozó ígéret. De csak addig tűri meg Hágárt maga mellett, amíg ő meg nem szüli a maga gyermekét, Izsákot. A szolgálányt egyszer már elkergette (1Móz 16.), amikor pedig a nagyobbacska Izmaelt azon kapja, hogy kisöccsét, Izsákot gúnyolja, végképpen elűzeti a szolgálólányt gyermekével együtt (1Móz 21), és így Izmael is a pusztában serdül harcossá, akárcsak Jefte a Tób földjén.

Azonban Jeftének már a fogantatása és születése is botrányos. Anyja „parázna nő”, amit a zsidó hagyomány később enyhíteni kíván, ugyanis a rabbinisztikus magyarázat kocsmárosnévá minősíti őt.²³ De a törvényes gyermekek szemében ő mindig a szegény gyermeke marad. Ezért tagadják meg a testvérséget vele annak ellenére, hogy a mózesi törvény azt rendelte: az „idegen nő”, vagyis az ágyas gyermeke éppúgy örököl, mint a törvényes fiak.

Jefte nincs egyedül az idegen földön. Szabadcsapatot szervez hajléktalan, törzsükből elűzött emberekből, akinek nem volt veszítenivalójuk, s annak vezéréként edződik hírneves harcossá. Ez életének az a korszaka, amelyben úgy él, mint Isten másik választottja, a Saul által üldözött Dávid. A magyarázók olyan vonásokat próbálnak fellelni benne, amelyek hasonlóak a későbbi korok gyakran megénekelt harcosainak tulajdonságaival. Így van, aki azt mondja róla, hogy ő „az izraelita történelem Otellója”,²⁴ más szerint Robin Hoodhoz hasonló harcos,²⁵ vagy a magyar történelemből ismert vitézek, betyárok bármelyike Toldi Miklóstól Rózsa Sándoron át Sobri Jóskaig. Látásunk szerint ezek a nagyon emberi vélekedések messzire kerülnek a Bírak könyvének gondolatkörétől.

²³ Ld. Smelik, Willem F.: *The Targum of Judges*. E. J. Brill, Leiden–New York–Köln 1995, 541–542.

²⁴ Ld. Strahan, James: *Judges*. In: Peake, Artur S. (ed.): *Commentary on the Bible*. T. C. & E. C. Jack, London and Edinburgh 1919, (256–270) 266.

²⁵ Petri, William: *Universal Version Bible The Books of Nevi'im – The Nevi'im Rishonim Part 1*. Beacon-Ministries Publications 2016, 127–128. 549. láb. a Bír 11,3-hoz.

Annyi bizonyos, hogy az Ószövetség minden karizmatikus személyisége csupán „rész szerinti” (vö. 1Kor 13,9.11) szabadító, és így csak részben hordozza az eljövendő Szabadító, a Messiás egy-egy vonását. Ki lett volna kitaszítottabb annál, akinek nem volt hová lehajtania fejét? Ki lett volna magányosabb, mint az, aki szüntelenül szenvedett az emberek értetlensége, hitetlensége, szeretetnek visszautasítása miatt? De addig még évszázadoknak kell eltelniük.

Isten kiválasztó kegyelme abban is megmutatkozik, hogy a névtelenségből, a köznapri emberek sorából hívja el azokat, akiket nagy feladatokkal bíz meg. Gedeon úgy lesz népének szabadítója, hogy ő ezt el sem tudja képzelni. Egyszerű gazdaember, nem is különösebben bátor: titokban, a csűrbe rejtőzve csépli a szérűről hazahozott gabonáját, s ő maga csodálkozik a legjobban, amikor Isten angyala így köszönti: *Az ÚR veled van, erős vitéz!* Hogyan lehetne erős vitéz vagy éppen „szabadító”, hiszen az ő nemzetsége a legszegényebb Manassé törzsében, ő pedig a legkisebb az apjának házában? (Bír 6,12.15). De Istennek éppen ezt a félnék embert tetszett kiválasztani arra a feladatra, hogy megszabadítsa népét a midiániták uralmától. Ehhez hasonló Saul királyságra való elválasztása is. A Benjámín törzsből való Saul gazdálkodó életmódot folytatott apja mellett, akinek éppen elcsatangolt szamarait indul megkeresni. Álmában sem gondol arra, hogy Isten embere Izrael fejedelmévé fogja kenni (1Sám 9–10).

A szabadítók mindig valamilyen nehéz helyzetben lépnek föl, s nem a maguk akaratából lesznek vezetőkké, hanem JHVH elhívása által, aki abban dicsőíti meg magát, hogy a kicsik, a senkik, az erőtelenek által viszi véghez hatalmas tetteit.

4.

A magyarázókat leginkább Jefte fogadalma és annak beteljesítése foglalkoztatta. Itt találkozunk a legkülönbözőbb feltevésekkel és értelmezési kísérletekkel. A bibliai történet szűkszavú, így bőven hagy nyitott kérdéseket.

Az első Jefte fogadalma, amely alapjában véve nyilvános vallástétel volt egy ima meghallgatásáról. Az 5Móz 23,22–23 a következő utasítást adja: *Ha fogadalmat teszel Istenednek, az ÚRnak, ne halogasd annak a teljesítését, mert úgyis számonkéri rajtad Istened, az ÚR, és vétek fog terbelni. Ha nem teszel fogadalmat, azszal nem vétkezel. Vigyázz azért, hogy megtedd, amit kimondasz, ha önkéntes áldozatot fogadsz Istenednek, az ÚRnak, abogyan azt megígérted.* A Szentírás gyakran említi esküt és fogadást, de ezek megítélése többnyire negatív. A fogadás önkéntes aktus volt; de ha valaki egyszer kimondta azt, kötelező érvényűvé vált. A bölcsességirodalom azon az állásponton van, hogy jobb nem fogadni, mint később a fogadalmat be nem tartani.²⁶ A be nem tartott fogadalom kockázata tehát nagyobb, mint a fogadás betartásának érdeme.

²⁶ Vö. Péld 20,25: *Csapdába esik, aki valamit meggondolatlanul odaszentel, mert a fogadalomtétel után hiába bánkódik.* Préd 5,4–5: *Ha fogadalmat teszel Istennek, ne halogasd teljesítését, mert nem telik neki kedve az ostobákban. Teljesítsd, amit megfogadtál! Jobb, ha nem teszel fogadalmat, mint ha fogadalmat teszel, és nem teljesíted.*

A következő kérdés: vajon Jefte számolt-e azzal, hogy fogadalmának ára emberáldozat is lehet? A héber szöveg – *וַיִּצַא אֲשֶׁר יִצֵּא מִדְּלִתִּי בֵּיתִי לְחֵי בְּשׂוּבִי* –, amint arra már utaltunk rá a szövegelemzés rendjén, egyaránt érthető emberre és állatra: *bármi/bárki jön ki élém házám ajtaján*. Annyi bizonyos: Jefte elhamarkodottan szólott, amikor nem határozta meg világosan, hogy mire vagy kire gondol, amikor fogadást tesz az ÚR előtt.

Keresztyén magyarázók is hajlanak arra, hogy Jefte tényleg feláldozta leányát. Sajátos, hogy a világirodalmi és a magyar irodalmi példák is ezt az értelmezést dolgozzák fel. Ókori párhuzamul Euripidész *Iphigenia Auliszban* című drámája kínálkozik, amelyben a csatába induló görögöknek Poszeidónt, a tenger istenét kell kiengesztelniük a király lányának feláldozásával, hogy egyáltalán tengerre szállhassanak. A magyar balladaköltészet pedig a Kőműves Kelemené jól ismert történetében használja fel a több nép költészetében ismert motívumot: ahhoz, hogy a mesterek munkájukat jól véghez vihessék, valakinek meg kell halnia. Csak az áldozat hozhat sikert. Itt azonban beleütközünk a Tóra rendelkezésébe, amely határozottan tiltja az emberáldozatot, s azt a pogány kultuszok sajátóságaként ítéli meg: *Magzatodat ne add oda, hogy elégessék a Moloknak. Meg ne gyalázd Istened nevét. Én vagyok az ÚR!* (3Móz 18,21; ld. még 20,1–5) *Ne tégy úgy az ÚRral, a te Isteneddel, mert azok csupa olyan dolgot tettek isteneik tiszteletére, ami az ÚR előtt utálatos, és amit gyűlöl. Még fiaikat és leányaikat is elégették isteneiknek.* (5Móz 12,31; ld. még 18,10)

Jefte fogadalmában az volt a tragikus – jegyzi meg Gary Inrig²⁷ –, hogy azt hitte, ezt nem vonhatja vissza. Elkötelezte magát Istennek, és megmaradt ennek szó szerinti teljesítésénél. Pedig a kor gyakorlata szerint lehetett volna olyan vallási megoldást találni, amely őt megmentette volna az emberáldozat borzalmas cselekedetétől. Hiszen ott áll a 3Móz 27-ben egy erre vonatkozó lehetőség, amely szerint fogadalom esetén meghatározott pénzüsszeggel lehetett megváltani az ember életét: *Ha valaki különleges fogadalmat tesz, föl kell becsülni az ÚRnak szánt személyeket. Ha férfit kell fölbecsülni, húszévestől hatvanévesig ötven ezüstszelekre becsüld, a szent sekel szerint. Ha pedig asszony az, akkor harminc sekelre becsüld. Ha ötévestől húszévesig való, a fiút húsz sekelre becsüld, a leányt tíz sekelre.* (2–5. v.) Ha Jefte ismerte volna ezt a lehetőséget, akkor semmiképpen sem került volna sor leánya halálára. A Jonatán Bírák könyvéhez írt targumában azt olvassuk, hogy azért tartják meg évente Jefte leánya emlékűnnepét,

„[...] hogy senki se áldozza fel égő áldozatul se fiát, se leányát, amint Jefte tette, anélkül, hogy a főpapot, Fineást megkérdezte volna.”²⁸

Nos, ha Jefte megteszi ezt, leánya egy bizonyos pénzüsszeg árán megmenekült volna.

Azonban kérdezzünk tovább: csak az jelent-e áldozatot, amikor valamit vagy valakit tesznek az oltárra, s azt ott égő tűz által ajánlják fel Istennek? Vagy pe-

²⁷ Inrig, Gary: *i. m.* 124.

²⁸ Ezt idézi több magyarázó is. Ld. pl. Smelik, Willem F.: *i. m.* 555.

dig lehet szó arról, hogy valakit, illetve valakit Isten számára elkülönítenek, egészen az ő szolgálatára rendelnek? Ezt a gondolatot húzza alá Anna imádsága, amelyről sokszor elfelejtjük, hogy az is némileg a Jeftéhez hasonló fogadalom. Anna ugyanis így imádkozott: *Ha részvétellel tekintesz szolgálólányod nyomorúságára, ... fiúgyermeket adsz szolgálólányodnak, akkor egész életére az Úrnak adom...* (1Sám 1,11). Ezek szerint Jefte nem áldozta fel égőáldozatként leányát, hanem csupán elkülönítette őt egész életére az Úrnak. Áldozatnak ugyan ez is elég nagy volt, hiszen, mint említettük, soha nem lehetett asszonnyá és édesanyává, nem tölthette be ezt az Istentől kapott rendeltetését.

Ami pedig Jeftét illeti, két következményre kell utalnunk. Először azt, hogy miután csak ez az egyetlen gyermeke volt, és ezt Istennek szentelte, vele kihalt a nemzetsége (magva szakadt). Másodszor pedig azt, hogy egész további életére nagy leckét kapott: Istent nem lehet lekötelezni semmiféle ígérettel. Erre nincs is szükség; Isten ugyanis mindig azt adja, amire az övéinek éppen szükségük van, s a hívő embernek csak rá kell bíznia magát mindenestől.

Homiletikai kitekintés

A Róm 15,4 alapján azt valljuk, hogy *amit korábban megírtak, a mi tanításunkra írták meg*. Jefte történetében igen sok lehetőség van a textusból fakadó, tehát nem önkényes alkalmazásra. Ezek közül mint lehetőségeket sorolunk fel néhányat.

1.

Jefte világrajövetele apja félrelépésének a következménye. Isten olyan személyeket is beépít kikutathatatlan bölcsességének üdvtervébe, akikre mi talán szegyenkezve vagy megvetéssel gondolnánk. Jézus nemzetségtáblázatában is találunk néhány „megbotránkoztató” nevet: Támár az apósától fogant fiakat (Mt 1,3); Ráháb, akinek lakása Jerikó kőfalán állt, „parázna nő” (Mt 1,5), akárcsak Jefte anyja, bár a rabbinikus magyarázat őt is kocsmárosnévá szelídíti²⁹); a moábita Ruth, a pogány asszony, akit Isten kegyelmi kiválasztása ellenére tagol bele a választott nép közösségébe (Mt 1,5); Betsabé, Uriás felesége (Mt 1,6), aki úgy lesz Salamon édesanyjává, hogy megelőzően Dávid elcsábítja őt, törvényes férjét pedig alattomosan megöleti. Ha közben nem tudnánk, hogy Isten gondolatai magasabbak a mi gondolatainknál (Ézs 55,9), nemde csupa botránkoztató történetnek minősíthetnénk ezeket? Így érkezünk az Újszövetség nyitányához, ahol újra egy botránkoztató történet áll: József, a názáreti ács megtudja, hogy tisztának, ártatlannak vélt választottja gyermeket vár. Már titokban el is bocsátaná jegyesét, amikor angyal utasítja őt álomban, hogy ne tegye ezt, mert így kezdődik Isten megígért szabadításának beteljesedése. Van-e jogunk ítéletet mondani ott, ahol maga Isten cselekszik kikutathatatlan, megfoghatatlan bölcsessége szerint?

²⁹ Smelik, Willem F.: *i. m.* 541–542.

2.

Mit láthatunk mai világunkban? Házasságok és válások, vegyes házasságok és házasságon kívül született gyermekek; ugyanazon asztal körül ülő családtagok, akiket csak laza kapcsolat fűz egymáshoz. Ez a jelen képe. Hogyan tud egy olyan „vegyes” család együtt élni, amelyben gyakran valóság a Karinthy Frigyes nevéhez fűződő anekdota tréfás mondata. Tudniillik Karinthy Frigyes másodsor is megnősült, s miután e második házasságából is született gyermeke, a család összetétele bonyolultabbá vált: háromféle gyereket neveltek, mert Karinthynek is és feleségének is volt egy-egy gyermeke első házasságukból. Egyszer a gyerekek összeverekedtek, s Karinthy, aki éppen dolgozott, ezzel a tréfás mondattal bírta feleségére a bíraskodást: „Aranka, kérem, a maga gyereke meg az én gyerekeket verik a mi gyerekünket!”

Jefté az édesapja miatt bűnhődik. Nevelőanyja és testvérei szüntelenül emlékeztetik törvénytelen származására, állandó bántásban van része. Nem csoda, hogy sok sértés érte már zsenge gyermekkorban, amelyek aztán kihatottak egész életére. Éppen azok bántották, akiktől szeretetet várt volna, mert hát a család a szeretet gyakorlásának első számú kerete kellene hogy legyen.

Sok ember nő fel ilyen körülmények között. Sok szülő elutasítja, és nevelőotthonba helyezi gyermekét, hogy szabaduljon tőle. Leányanyák szülőotthonban „felejtik” éppen csak világra hozott kisdedüket. Gyermekeknek hozzájuk tudomásukra nem is egyszer, hogy ők csak egy „baleset” következményei. Mi történik az ilyen gyermekekkel? Egész életükre sérültek lesznek, tele félelemmel és bizalmatlansággal minden és mindenki iránt. Öntudatlanul, kényszeresen cselekednek olyan dolgokat, amelyekre később maguk sem találnak sem mentséget, sem magyarázatot. Ezeket a sebeket csak Isten tudja begyógyítani. De ebben a munkában nekünk is lehetőségünk van Isten munkatársának lenni.

3.

Jefté elűzetésének otthontalanság a következménye. Ebben is sok mai serdülő és fiatalos osztozik. Jeftéből egy gyűlevész csoport vezetője lesz. A mai kitaszított gyermekek galeriket alakítanak. Honnan tudhatta volna Jefté, hogy nem jó, amit cselekszik? A portyázásokkal, rajtaütésekkel talán környezetét büntette. Bizonyára az őt ért bántásokat akarta valamilyen formában megbosszulni.

A keresztyén nevelés hiánya messzire kihat. Manapság többen foglalkoznak utcagyermekkel, hajléktalanok felkarolásával. De nem elég egy tál meleg étel, sem átmeneti szállás biztosítása. Szerető szívekre volna szükség, fészekmeleg közösségek kellenének. Vajon a gyülekezetek tudnak-e ilyen magához ölelő közösséggé lenni?

4.

A kitaszított Isten elválasztottja lesz. Gileád vénei Jeftéhez mennek követésbe a nagy veszély idején: *Jöjj, légy a vezérünk, és harcoljunk az ammóniak ellen!*

Lehetséges ez? Köztörvényes bűnözőből lehet-e Isten harcosa? Ilyen csak a mesékben van – mondanánk – meg a Bibliában! Íme, Isten kegyelme a legnagyobb mélységekbe is leér. Ő másként gondolkodik, mint mi. Nemcsak a jól nevelt, rendezett életű embereket hívja szolgálatába, hanem akiket ő akar: Ámószt, a gazdálkodó, állattenyésztő férfit próféataságra, a galileai halászokat és a vámszedő Mátét tanítványságra, tarzusi Saul pedig apostolságra. Ezen botránkoznak meg Jézus kortársai, a jól nevelt farizeusok és írástudók: *A vámszedők és bűnösök mindnyájan igyekeztek Jézushoz, hogy hallgassák őt. A farizeusok és az írástudók pedig így szűgölődtek: „Ez bűnösöket fogad magához, és együtt eszik velük.”* (Lk 15,1–2). Napjainkban pedig alkoholistákat, kábítószerrel élőket, prostituáltakat emelhet fel ugyanazon kegyelem, amely magához ölelte az egykori vámszedőket és bűnösöket.

Az elűzött, majd a veszedelem idején visszahívott Jefteben egy kicsit Kálvinra ismerhetünk. Genf város őt is kiűzte az evangéliumi rendszabályok miatt; de amikor a városban teljesen a feje tetejére állt minden, kénytelenek voltak visszahívni őt. A kitaszítottban fel kellett ismerni Isten elválasztott eszközét.

5.

Jefte fogadalmát és annak teljesítését akár betű szerint értjük, vagyis úgy, hogy az apa valóban égőáldozatként áldozta fel leányát az oltáron, ami pogány környezetének, tudatlanságának tudható be, akár pedig úgy, hogy „élő áldozatul” szentelte Istennek, egy a lényeges üzenet: aki győz, annak fel kell áldoznia az Egyetlent. Jefte az egyetlen gyermekét, Isten pedig megszületett Fiát. Jefte úgy gondolhatta, fogadalma teljesítésével, egyetlen gyermeke odaáldozásával szerezte meg az országot, hazájának felszabadítását. Az Egyszülött Fiú a keresztfán szerezte meg az örökkévaló országot, amelyet nem a „tökéletesek”, hanem a Jeftehez, tarzusi Saulhoz, Mátéhoz, Tamáshoz, a tékozló fiúhoz, a bűnös nőkhöz hasonló emberek, vagyis a hívők lett bűnösök örökölnek. A gileádbeli Jefte története így mutat töredékesen a megváltás felé.

Felhasznált irodalom

- Aharoni, Yohanan: *The Land of the Bible*. The Westminster Press, Philadelphia 1979.
- Becker, U.: *Richterzeit und Königtum. Redaktionsgeschichtliche Studien zum Richterbuch*. Beihefte zur Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft 192. W. de Gruyter, Berlin–New York 1990.
- Bibliai nevek és fogalmak*. Előszó: Babits Antal. Primo Kiadó – Evangéliumi Kiadó, Budapest [1988].
- Gesenius, Wilhelm – Buhl, Frants: *Hebräisches und Aramäisches Handwörterbuch über das Alte Testament*. 17. Auflage. Spriger-Verlag, Berlin–Göttingen–Heidelberg 1962.
- Inrig, Gary: *Isten karja messzebb ér...* Evangéliumi Kiadó, Stuttgart 1988.
- Kocsis Elemér: A Bírák könyve magyarázata. In: Aranyos Zoltán – Bakos Lajos – Bartha Tibor et al.: *A Szentírás magyarázata. Jubileumi Kommentár*. Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest 1976, 393–313.

Magyarázatos Károli Biblia. Azaz: Istennek az Ószövetségben és Újszövetségben adott kijelentése magyarázó jegyzetekkel. Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, Budapest 1996.

Nagy Antal: Molok. In: Bartha Tibor (szerk.): *Keresztény bibliai lexikon*. I. kötet. A Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, Budapest 1995, 226.

Nowack, O. W.: *Handkommentar zum Alten Testament. Richter-Ruth u. Bücher Samuelis*. IV. Band, 1. Theil. Vandenhoeck und Ruprecht, Göttingen 1902, 107–109.

Petri, William: *Universal Version Bible The Books of Nevi'im – The Nevi'im Rishonim Part 1*. Beacon-Ministries Publications 2016.

Pollák, Kaim: *Héber–magyar teljes szótár*. Budapest 1881.

Richter, W.: Zu den „Richtern Israel“. In: *Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft* 77. (1965), 40–71.

Smelik, Willem F.: *The Targum of Judges*. E. J. Brill, Leiden–New York–Köln, 1995.

Strahan, James: Judges. In: Peake, Artur S. (ed.): *Commentary on the Bible*. T. C. & E. C. Jack, London and Edinburgh, 1919, 256–270.

* * *

The elected one and the rejected one. The narrative of Jephthah of Gilead (Judges 11:1–11.29–40)

Beside his ministry, administrative tasks and teaching activities, Rvd. Dr. Dezső Bustya (February 2, 1935 – July 29, 2019) held lectures for ministers on various occasions. In the lecture published below, he interprets the narrative of judge Jephthah. He presents a historical, theological and exegetical analysis, followed by a summary of the homiletical aspects of this narrative.

Keywords: Judges 11:1–11.29–40, Jephthah.